

УДК: 821.111(73).0'06*Спен

Щербина Марина
(Дніпродзержинськ)

Життєвий шлях та творчі пошуки Едмунда Спенсера

Автор статті представляє цілісну візію життєвого і творчого шляху Едмунда Спенсера, акцентуючи увагу на тих чинниках, що найбільшою мірою вплинули на формування творчої особистості поета, проблемно-тематичний діапазон творів якого був досить широким, а жанрова палітра доволі різноманітною. Наголошується, що творча спадщина Е.Спенсера, чиє ім'я стоїть в одному ряду з іменами таких геніальних майстрів слова, як Дж.Чосер, К.Марло, В.Шекспір, органічно вписується у літературний контекст англійського Ренесансу.

Ключові слова: Едмунд Спенсер, пасторальна традиція, міфологічний мотив, алюзії, ремінісценції, художній феномен.

Одним із найвизначніших англійських поетів доби Відродження справедливо вважається Едмунд Спенсер (1552-1599), якому національна літературна традиція завдячує появою оригінального версифікаційного феномену (спенсерової строфи), помітним оновленням жанрового діапазону та ідейно-концептуального простору поезії, а також унікальним поєднанням античних, середньовічних і ренесансних тенденцій. Ще за життя автора славнозвісної «Королеви фей» називали «князем поетів», а у 1591 році він був удостоєний високого звання Поета-лауреата.

Мета цієї статті – дати цілісне уявлення про життєвий і творчий шлях Едмунда Спенсера, виявляючи ті чинники, що вплинули на формування творчої особистості поета.

Створення літературного портрету Е.Спенсера – завдання, розв'язання якого може бути успішним, як думається, за умов поєднання біографічного методу (Ш.Сент-Бев, А.Моруа, І.Тен, Г.Брандес, Р.де Гурмон, Ю.І.Айхенвальд) та елементів методології «нового історизму» (С.Грінблат, Л.Монроз, К.Гірц), що дозволяє

I. Історико-літературний процес

вичитати в текстах прикмети реальності й показати взаємовплив тексту і контексту, творів і дійсності. На думку С.Грінблата, «формування авторського «я» неодмінно перетинає межі між створенням літературних персонажів і формуванням власної особистості, між формуючим впливом з боку зовнішніх сил і спробами формувати чужі «я»»¹.

Доволі симптоматичним є той факт, що сам автор «Королеви фей» приділяв надзвичайно велику увагу свідомій активності індивідуума, спрямованій на самовдосконалення. Показовою в цьому сенсі є метафорично влучна декларація життєвої мети, яку поет вкладає в уста одного із своїх персонажів. «У кожного людського «я» є (ціль) сформувати стиль свого життя»².

Говорячи про творчість Спенсера, англійський письменник Ричард Олдінгтон, що уклав антологію англійської поезії, зазначав: «До цього джерела припадали всі: від Шекспіра до Мільтона й Драйдена, від Кольриджа, Вордсворта й Кітса до Арнольда й Свінберна»³. Якби не було Шекспіра, то добу, яка закінчила розвиток літератури Відродження, можна було б назвати «часом Спенсера»⁴.

Едмунд Спенсер (1552?-1599) народився у східному Лондоні, у Смітфілді в родині бідного кравця. Достеменна дата народження Е.Спенсера невідома, навіть рік дослідники визначають, спираючись на опосередковані дані. Так, зокрема, у сонеті LX сам автор говорить про те, що він його писав у віці сорока одного року. Цикл сонетів «Аморетті» («Amoretti») було опубліковано на початку 1595 року, і він, як зауважується на титульній сторінці, був «написаний незадовго до цього», тобто у 1594 році⁵. Тож із простих

¹ Грінблатт С. Формирование «я» в эпоху Ренессанса: от Мора до Шекспира / Пер. с англ. Г.Дашевского // Новое литературное обозрение. – М., 1999. – № 35. – С. 39.

² Spenser E. The Faerie Queene. – Hannonndsworth, 1987. (VI.9.31).

³ <http://feb-web.ru/feb/ivl/vl13/vl13-2972.htm>

⁴ http://page.divo.ru/lukas/perevod/Spenser_pic.html

⁵ The Yale Editions of the Shorter Poems of Edmund Spenser. – New Haven & London: Yale UP, 1989 – P. 636.

математичних розрахунків виходить, що Спенсер народився або наприкінці 1552 р., або на початку 1553 р.

Про місце свого народження Спенсер повідомляє в поемі «Проталаміон» («Prothalamion»): «Веселий Лондон – найдоброзичливіша моя доглядальниця, що дала мені життя», а далі говорить про те, що його родина походить від шляхетного прославленого роду⁶.

Достеменних відомостей про дитинство майбутнього поета не збереглося, однак знайдені документальні свідчення стосовно його навчання в привілейованій школі (1561-1569) та Кембриджському університеті (1569-1576). Приміром, відомо, що Едмунд Спенсер вступив до привілейованої школи Мерчант-Тейлорз-Скул в рік її заснування, тобто у 1561 році. Ця школа була заснована лондонською гільдією кравців (Merchant Taylors' Company) і її першим директором став видатний педагог Ричард Малкастер⁷. Найбільш відомими випускниками цієї школи були Е.Спенсер, Т.Кід, Л.Ендрюс, Дж.Вебстер, Дж.Ширлі.

У школі учні вивчали праці Гомера, Горація, Лукіана, ораторські моделі Цицерона, Еразма, Вівеса⁸. Вони писали твори, вивчали латину, грецьку та давньоєврейську мови. Зі спогадів одного з учнів Мерчант-Тейлорз-Скул, В.Гезліта⁹ можна дізнатися про те, яким чином там проходили іспити: «На іспиті вчитель навздогад відкривав і читав будь-який

⁶ Ibid. – Р. 767.

⁷ **Ричард Малкастер** (1530?-1611) – педагог, директор Лондонської торгівельної школи з 1561 до 1586 року. Він усвідомлював важливість латинської мови як засобу виховання і водночас рішуче відстоював роль англійської мови в школі, підкреслюючи практичне й патріотичне значення своєї позиції. Поліпшення шкільного й університетського навчання й виховання значною мірою сприяло підвищенню освіченості й морального рівня майбутніх духовних і світських діячів. Р.Малкастер є автором двох праць з педагогіки, кількох віршів латинською мовою, включаючи елегію на смерть Єлизавети I. Енциклопедія «Британіка» назвала Р.Малкастера людиною, яка випередила свій час принаймні на 250 років.

⁸ **Вівес Хуан Луїс** (1492-1540) – іспанський гуманіст і філософ.

⁹ **Вільям Гезліт** (1778-1830) – англійський журналіст, есеїст, теоретик романтизму, чия проза вплинула на стиль багатьох письменників, починаючи з Д.Кітса й закінчуючи С.Моемом.

I. Історико-літературний процес

уривок із праць Цицерона, або Євангеліє чи байку Езопа, написані грецькою мовою, і учень повинен був спочатку записати, а потім перекласти на якусь іншу мову, чи скласти вірш на задану тему»¹⁰.

Безперечно, що в такій ситуації Спенсер мав виявити свій поетичний талант в досить ранньому віці. Пізніше, у «Пастушому календарі» він так і напише, що саме Ричард Малкастер («славний старий пастух Ренок») першим надихнув його на написання віршів:

*«A good olde shepherde, Wrenock was his name,
Made me by arte more cunning in the same»¹¹.*

Першим друкованим твором молодого, тоді ще нікому невідомого поета, були переклади в збірці «Театр для людини, захопленої земними інтересами» («Theatre for Worldlings»), виданої в Англії фламандським протестантом-емігрантом Ван дер Нутом 25 травня 1569 року¹². Цікаво, що ця збірка вийшла ще у 1568 році спочатку голландською, а через кілька тижнів і французькою мовами. Англійська ж версія (до якої, власне, й ввійшли переклади Е.Спенсера) з'явилася тільки наступного року. До речі, самому Спенсерові тоді було лише шістнадцять або сімнадцять років і він готувався вступати до Кембриджу після закінчення Мерчант-Тейлорз-Скул. У передмові до «Theatre for Worldlings» дослідник Р.Шелл висловлює припущення, що саме видатний педагог і наставник майбутнього поета Ричард Малкастер, котрий мав зв'язки з голландською громадою в Лондоні, міг запропонувати Спенсеру виконати цю роботу¹³. На думку І.Бурової, Р.Малкастер «свідомо орієнтував учня на «зразкову» поезію»¹⁴.

¹⁰ *Hazlitt W. Schools, School-books, and Schoolmasters.* – London: J. W. Jarvis & Son, 1888. – P. 136-145.

¹¹ *The Yale Editions of the Shorter Poems of Edmund Spenser...* – P. 205.

¹² *Encyclopedia Britannica, 11th Ed., Vol. XXV.* – Cambridge: Cambridge University Press, 1910. – P. 641.

¹³ *The Yale Editions of the Shorter Poems of Edmund Spenser.* – P. 461

¹⁴ *Бурова И.И. «Малые поэмы» Эдмунда Спенсера в контексте художественных исканий елизаветинской эпохи.*: Автореферат диссертации на соискание

Англійська версія «Theatre for Worldlings» складається з коротких рекомендаційних віршів латиною; присвяти королеві Єлизаветі; спенсерових перекладів, які містять «Епіграми» – переклади з Петрарки, одинадцять сонетів Дю Белле та чотири сонети, що є парафразом *Одкровення Іоанна Богослова*. Усі ці твори були видані без зазначення імені автора, однак Р.Шелл у передмові до збірки стверджує, що всі вищезгадані поетичні переклади належать перу Спенсера¹⁵.

До наших часів дійшли документи, пов'язані з діяльністю відомого лондонського мецената Роберта Ноувелла, брата Александра Ноувелла, настоятеля собору Святого Павла, котрий жертвував чимало грошей на різноманітні благодійні цілі. У бухгалтерській книзі Р.Ноувелла у переліку пожертвувань на бенефіціаріїв є датований 28 квітня 1569 року запис: «Едмунду Спенсеру, учню привілейованої середньої школи Мерчант-Тейлорз-Скул, на його вступ до Пембрук-Холл у Кембриджі»¹⁶. Відомо також, що Спенсер був вільним слухачем і стипендіатом («a sizar»¹⁷) Кембриджського університету, про що свідчить запис у архівах одного з коледжів – Пембрук-Холла.

Про роки навчання Спенсера в Кембриджі відомо небагато: Едмунд отримував матеріальну допомогу в розмірі 10 шилінгів на рік, однак цього було замало, тому він мав працювати, аби заробити на харчі та проживання. Біографи Спенсера пишуть також, що під час навчання в Кембриджі він багато хворів. Та попри все, ці роки виявилися важливим і плідним часом для розвитку художніх здібностей молодого поета¹⁸.

научной степени доктора филологических наук / Санкт-Петербургский государственный университет: 10.01.03. – Санкт-Петербург. 2008. – С.17.

¹⁵ The Yale Editions of the Shorter Poems of Edmund Spenser... – P. 461.

¹⁶ Encyclopedia Britannica... – P. 644.

¹⁷ Sizar – стипендіат Кембриджського університету, який отримував стипендію від колледжа; від «sizes, sizings» – безкоштовне харчування, що раніше надавалося студентам за роботу з прибирання колледжу

¹⁸ Encyclopedia Britannica... – P. 647.

I. Історико-літературний процес

В енциклопедії Британіка міститься інформація про те, що меценат Р.Ноувелл начебто обирав потенційного бенефіціарія серед трьох учнів на прізвище Спенсер і зупинився на постаті Едмунда нібито через те, що батько хлопця – вільний ремісник Джон Спенсер мав великий хист до кравецького мистецтва¹⁹. Цієї ж версії дотримувався і відомий видавець А.Гросарт, який активно популяризував творчість Едмунда Спенсера в другій половині ХІХ сторіччя. Також відомо, що Джон Спенсер був родом із Ланкашира і, можливо, мав певні родинні стосунки з родинами Ноувелл і Таунлі²⁰.

Під час навчання в Пембрук-Холі Спенсер познайомився з Джоном Янгом – шкільним вчителем, який раніше очолював коледж, а згодом став єпископом Рочестерським. Ще одним членом ради коледжу Пембрук-Хол, який вплинув на долю Е.Спенсера, був Габріель Гарві²¹, котрий познайомив майбутнього «поета поетів» з деякими впливовими людьми й потенційними покровителями, серед яких був, зокрема, і Роберт Дадлі, граф Лестер²².

Оскільки професії літератора у її сучасному розумінні у ті часи в Англії не існувало, обдарований юнак повинен був поєднувати заняття літературою з якоюсь фаховою діяльністю. Поет-лауреат Скелтон, приміром, був учителем і священником, Шекспір – актором, Марло – політичним агентом, Лодж – лікарем, а Спенсер служив секретарем.

Його перші кроки на літературній ниві хронологічно збігається з періодом пожвавлення загального інтересу англійців до проблем версифікації. Г.Гарві, під впливом якого перебував майбутній творець «спенсерової строфи», активно і досить ексцентрично критикував неримовані

¹⁹ Ibid. – P. 644.

²⁰ The Yale Editions of the Shorter Poems of Edmund Spenser... – P. 645.

²¹ **Габріель Гарві** (1550?-1631) – видатна постать в університетському житті того часу. Натхненний педагог-теоретик, енергійна й багатогранна людина, що вирізнялася високим рівнем культури й чималими здібностями до літературної творчості, завдяки яким він досяг досить високого статусу в лондонському суспільстві.

²² <http://www.luminarium.org/renlit/spensbio.htm>

класичні розміри. Сам Спенсер, як вважають його біографи, мав достатньо здорового глузду аби утриматися від епатажних заяв, якими грішив Г. Гарві, однак і він не зміг залишитися поза тогочасною полемікою, що стосувалася проблем англійської просодії. Спілкування з Гарві, безперечно, надавало потужного стимулу для осмислення версифікаційних особливостей рідної мови²³.

Серед сучасників Спенсера, що працювали і навчалися в Пембрук-Холлі, були такі відомі люди, як Ланселот Ендрюс, котрий згодом очолював коледж, а потім став єпископом Вінчестерським, уже згадуваний Габріель Гарві, та Едвард Керк – близький друг «поета поетів», якого деякі біографи та дослідники вважають Е.К., коментатором «Пастушого календаря»²⁴.

Відомо, що у 1573 році Е.Спенсер здобув ступінь бакалавра, а в 1576 році – магістра Кембриджського університету. Однак, про те, чим він займався після закінчення університету, точних відомостей немає. Щоправда, О.Анікст – автор біографічної статті про Спенсера в «Історії англійської літератури», посилаючись на його книгу «Погляд на сучасне становище Ірландії», висловлює припущення, що у цей час поет-початківець побував в Ірландії. У 1577 році Джон Янг (колишній очільник Пембрук-Холлу) став єпископом Рочестерським і взяв Спенсера до себе секретарем²⁵. Саме тут Спенсер написав поему «Пастуший календар», пасторальні замальовки якої нібито й нагадують пейзажі будь-якої країни, де є вівці, пагорби, чагарники, струмки. Однак, Спенсер, додавав до них легкий відтінок, властивий

²³ Детально див.: *Алябьева Л.* Литературная профессия в Англии в XVI-XIX веках. – М.: Новое литературное обозрение, 2004. – С. 79.

²⁴ [http://www.poemhunter.com/redirect;](http://www.poemhunter.com/redirect;http://mybebook.com/download_free_ebook/hales-john-w-1836-914_ebooks/a-biography-of-edmund-spenser/ebook11081.html)
[http://mybebook.com/download_free_ebook/hales-john-w-1836-914_ebooks/a-biography-of-edmund-spenser/ebook11081.html;](http://mybebook.com/download_free_ebook/hales-john-w-1836-914_ebooks/a-biography-of-edmund-spenser/ebook11081.html)
<http://www.poemhunter.com/redirect.asp?URL;>
http://homepage.eircom.net/~earrings/edmund_spenser.html

²⁵ *Аникст А.А.* История английской литературы. – М.: Учпедгиз, 1956. – С. 17.

I. Історико-літературний процес

мальовничій північній частині рідної країни, майстерно поєднавши пасторальну стихію і місцевий колорит²⁶.

У наступному 1578 році Спенсер деякий час працював у будинку графа Лестера в Стренді, де познайомився з Філіпом Сідні²⁷ і Едвардом Даєром²⁸, що перебували в центрі культурного життя тодішнього королівського двору. Разом із ними Спенсер створив літературне співтовариство «Ареопаг» – «уламок із «Плеяди»»²⁹. Тут доречно зазначити, що про існування англійського варіанта французької «Плеяди» стало відомо лише за стислою обмовкою Е.Спенсера в листі до Г.Гарві³⁰. Членами товариства «Ареопаг» були: Габріель Гарві, Едмунд Спенсер, Едвард Даєр, Фулк Гревіль, Деніел Роджерс, Томас Дрант. Як зауважує Я.Осбі, автор «Довідника з англійської літератури», конкретні цілі й задачі товариства нам невідомі, хоча вони напевне були пов'язані з поезією і класичним віршуванням, можливо, із наслідуванням французьких поетів XVI століття. «Об'єктом обговорення членів «Ареопагу», – пише він, – ймовірно, були як політичні й релігійні теми, так і винятково літературні»³¹.

У 1579 році, коли Спенсер обвінчався з Макабією Чайлд, було опубліковано «Пастуший календар» («The Shepherdes Calender»). Автор, котрий спробував сховатися

²⁶ Encyclopedia Britannica... – P. 649.

²⁷ **Філіп Сідні** (1554-1586) – усе своє не дуже довге життя прагнув до кар'єри дипломата і воїна, однак в історії англійської словесності в цілому й тим більше в історії доби Ренесансу назавжди залишився як тричі новатор – поет, прозаїк, теоретик літератури. Будучи по праву народження одним із найближчих до трону Єлизавети людей, Філіп Сідні одержав першокласну освіту. Він закінчив Шрюсберійську школу, навчався в Оксфорді. Автор «Захисту поезії», (1595), «Аркадії» (1590), «Астрофіл і Стела» (1591), «Леді Травня» (опубл. 1598). Див.: Encyclopedia Britannica... – P. 642.

²⁸ **Едвард Даєр** (1543-1607) – англійський поет-лірик.

²⁹ <http://www.bookrags.com/biography/edmund-spenser/>

³⁰ История английской литературы. – М.-Л.: Издательство Академии Наук СССР, 1943. – Т. 1 – С. 238.

³¹ Урнов Д.М. Поэзия // История всемирной литературы: В 8 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А.М.Горького. – М.: Наука, 1983-1994. Т. 3. – 1985. – С. 299.

за псевдонімом «Безневинний» (лат. «Immerito»), заявив, що цей твір був написаний його таємним другом з ініціалами Е.К.³². Отже, перша значна робота молодого літератора – поема «Пастуший календар» – вийшла друком без імені автора. Така анонімність, вочевидь, була певним запобіжним заходом, оскільки книга містила критику церковної політики уряду Єлизавети.

Літературознавці, серед яких Д.Урнов, вважають «Пастуший календар» найважливішою віхою в розвитку англійської поезії з часів «Кентерберійських оповідань»³³. Однак, якщо у Чосера вже формувався певний побутовий реалізм у зображенні обстановки й персонажів, «у нього купець – це купець, чернець – чернець, кухар – кухар, вигляд кожного змальований з усією безпосередністю, то «пастухи» і «пастушки» Спенсера – фігури умовні»³⁴.

Коло найближчих друзів Спенсера, чию прихильність завоював молодий поет, було зацікавлене у тому, щоб незвична пасторальна форма та сільська мова поеми не відштовхнула широку читацьку аудиторію. Тож поема була опублікована з коментарями Е.К. – здогадно, Едварда Керка. Ці, так звані примітки («glosses») пояснювали архаїчні слова, розкривали наміри автора і звеличували, як у випадку з Вергілієм, пасторальну поезію «нового поета», яка була «апробацією крил для більш високого й дальнього польоту»³⁵. Можливо завдяки впливовості графа Лестера, Спенсер у 1580 році був призначений секретарем до Артура де Вілтона, лорда Грея, який став намісником в Ірландії.

Після двох років служби у лорда Грея, Спенсер почав самостійну кар'єру і працював на півдні Ірландії. Найбільш прибутковою, але неспокійною, виявилася посада

³² The Wordsworth Companion to Literature in English / Ed. by Ousby I. – Hertfordshire, England: Wordsworth Editions Ltd., 1994. – P. 34.

³³ The Yale Editions of the Shorter Poems of Edmund Spenser... – P. 17.

³⁴ Ibid.

³⁵ Бурова И.И. «Малые поэмы» Эдмунда Спенсера в контексте художественных исканий елизаветинской эпохи: Автореферат диссертации на соискание научной степени доктора филологических наук / Санкт-Петербургский государственный университет: 10.01.03. – Санкт-Петербург, 2008. – С. 32.

I. Історико-літературний процес

заступника секретаря Ради у справах провінції Манстер. Цю посаду Спенсер отримав у спадок від Людовика Бріскета, який супроводжував у мандрах і дипломатичних поїздках самого Філіпа Сідні.

Працюючи на цій посаді, Спенсер працював над поемою «Королева фей» («The Faerie Queene»), і влітку 1589 року, схоже, йому вдалося у цілому закінчити ту її частину, що нині складає перші три книги.

Волтер Релі³⁶, який в ті часи проживав в Манстері і був мером міста Йогал, побачивши рукопис Спенсерової поеми, запропонував показати його королеві. Восени Релі і Спенсер повернулися до Лондона, де фаворит королеви представив їй молодого поета і його твір. Натхнений щирою підтримкою вельможного покровителя Спенсер сподівався, що успіх його літературного твору забезпечить йому надійне становище при дворі, але мрії не виправдалися. Ощадлива королева призначила йому лише досить мізерну пенсію в 50 фунтів.

Він прожив у Лондоні майже 18 місяців і за цей час відправив видавцям перші три (I,II,III) книги «Королеви фей» (1590) та дві менші за обсягом роботи – елегію «Дафнаїда» («Daphnaida», 1591) і збірник віршів різних жанрів «Скарги» («Complaints», 1591). Коли ж згодом він знову повернувся до Ірландії, то вже мав репутацію великого поета. Аби відзначити своє тріумфальне повернення та висловити вдячність Релі, Спенсер почав писати поему під назвою «Повернення Коліна Клаута» («Colin Clout's Come Home Again»), яка була завершена лише в 1595 році.

³⁶ **Релі Волтер** (1552-1618) – англійський державний діяч, мандрівник і мореплавець, організатор піратських експедицій, поет, драматург, історик. У 1580-і роки був фаворитом Єлизавети I Тюдор. Один із керівників розгрому іспанської «Непереможної Армади» (1588). У 1604 році був звинувачений у змові проти короля Якова I і засуджений до страти, яка спочатку була замінена безстроковим тюремним ув'язненням. У 1616 році з дозволу короля Релі відправився до Південної Америки на пошуки казкової країни Ельдорадо, але після повернення на батьківщину був страчений за формально не скасованим вироком 1604 року.

«Дафнаїда», пасторальна елегія, була написана в січні 1591 року, через чотири з половиною місяця після смерті дев'ятнадцятирічної Дуглас Говард, дружини Артура Горгеса – приятеля Е.Спенсера. Ця елегія, на думку науковців, наслідує, іноді навіть дуже близько, твір Чосера «Книга Герцогині» («The Book of the Duchess»), тон якого неодноразово змінюється. Орієнтуючись на Чосера, Спенсер використовує деякі описові прийоми зі своїх ранніх поезій та видозмінює їх для досягнення зовсім іншого ефекту. У кожному епізоді елегії меланхолійний оповідач зустрічає глибоко засмучену Людину в чорному і запитує про причину її горя. Після цього плакальник описує свою даму та зізнається, що засмучується з приводу її смерті³⁷. Можна припустити, що Спенсер актуалізує тут і свій власний досвід, адже наприкінці 1590 року він сам зазнав важкого горя – померла його дружина Макабія Чайлд.

Як уже зазначалося, у 1591 році Спенсер опублікував також кілька коротких написаних у різні роки поем під спільною назвою «Скарги, які містять різні невеликі поеми про марнославство світу». Більшість із цих творів забарвлені в песимістичні тони, однак до збірки входить і «Казка матінки Габберд» («Mother Hubbard's Tale») – написана у жвавій манері байка. У ній під виглядом тварин висміюються ледачі й неосвічені священики, придворні інтригани та амбіційні державні діячі. «Казка матінки Габберд» – єдина формальна сатира Спенсера, створена під впливом «Романа про Лиса» і пов'язана з темою «французького шлюбу».

Розташування поем в «Скаргах» відрізняється продуманою симетрією. Центральне положення перекладів з Дю Белле підкреслюється обрамленням їх парними за

³⁷. *Then sighing sore, Daphne thou knewest (quoth he)*
She now is dead; ne more endur'd to say:
But fell to ground for great extremitie,
That I beholding it, with deepe dismay
Was much appald, and lightly him vprearing,
Reuoked life, that would haue fled away,
All were my selfe through grief in deadly drearing.

I. Історико-літературний процес

жанром творами. Дослідниця І.І.Бурова зауважує, що цей композиційний прийом доповнюється цікавою архітектонічною пропорцією: перша поема збірки, «Руїни часу», завершується сонетоподібними строфами-педжентами, тоді як сама збірка завершується серіями сонетів. Педженти становлять рівно третину загального обсягу поеми, тоді як серії сонетів – третю частину творів, що увійшли в «Скарги»³⁸.

Протягом 1591-1594 років Спенсер продовжує роботу над «Королевою фей». На цей період припадає його роман з Елізабет Бойл, що переріс у щасливе сімейне життя. Після весілля, яке святкували 11 червня 1594 року, вийшов друком цілий ряд творів Спенсера. Першим був том (zareєстрований в Stationers' Hall³⁹ 19 листопада 1594 року і виданий у 1595 році), який містить цикл елегантних сонетів «Аморетті» («Amoretti») і чудову поему «Епіталамійон» («Epithalamion»). На думку автора статті в «Енциклопедії Британіка» про творчість Спенсера, цей твір, що складається з весільних пісень, є «самою високопробною, з його малих поем»⁴⁰. Вона написана за вивіреним планом й пронизана складним нумерологічним символізмом, пов'язаним з календарно-астрономічними характеристиками дня весілля поета з Єлизаветою Бойл⁴¹. Як і у випадку зі «Скаргами», видавець з видимих причин надрукував цей том без імені автора. Збірку сонетів «Аморетті» (в перекладі з італійського означає «любовні захоплення») прийнято вважати першим англійським зразком жанру сонета⁴².

³⁸ Бурова І.І. Цит. вид. – С. 32.

³⁹ Stationers' Hall – компанія книговидавців, заснована в Лондоні у 1557 році, виключним правом якої була реєстрація кожного твору, виданого в Королівстві.

⁴⁰ Encyclopedia Britannica... – P. 641.

⁴¹ <http://www.stihi.ru/2006/05/15-1174>

⁴² Сонет (іт. *sonetto* — звучати) — ліричний вірш, що складається з чотирнадцяти рядків п'ятистопного або шестистопного ямба, власне, двох чотиривіршів (катрени) з перехресним римуванням та двох тривіршів (терцети) з усталеною схемою римування: *абаб, абаб, ввд, еед* або (рідше) перехресною *абаб, абаб, вде, вде* чи *абаб, абаб, ввд, еед* і т.п. Микола Зеров називав сонет формою «ліроепічної мініатюри окремої схеми». Дет. див.:

Як відомо, з-поміж англійських поетів до сонетної форми першими звернулися Томас Вайет (1503-1542) і Генрі Говард, граф Саррі (1517-1547). А цикл «Астрофіл і Стелла» Філіпа Сідні (1554-1586) набув величезної популярності та викликав численні наслідування⁴³. У ньому Сідні розробляв перший тип англійського сонета, найбільш наближений до французького зразка і мав таку схему римування: *abbaabbacdcdee*. Другий тип англійського сонета було розроблено саме Едмундом Спенсером. Він багато експериментував з віршованою формою і в циклі сонетів «Аморетті» запропонував власну оригінальну схему римування: *ababbcbccdcdee*. «Поет поетів» відмовився від Сіднієвого принципу римування катренів, замінивши його перехресним, відокремив фінальний двовірш таким чином, що утворився третій катрен.

Але головна новація Спенсера полягала в тому, що він зв'язав усі три катрени двома четверними римованими рядами. Як наслідок виник навдивовижу цікавий ефект, коли другий катрен начебто підхоплює наспів першого, а третій підхоплює і продовжує його ще раз⁴⁴. Прикметно, що українському перекладачеві сонетів Спенсера, відомому поетові Д.Павличкові вдалося блискуче відтворити як милозвучність та семантичну узгодженість рядків, так і схему римування:

*Я написав над морем на піску
Її ім'я, але набігли хвилі
І змили ту роботу нетривку,
Та знову я накреслив букви милі.
Вона сказала: «Кинь зарозумілі
Жадання час і смерть перемогти.
Все прах на світі. Навіть на могилі
Моє ім'я зітреться від сльоти!»*

Hieatt A.K. Structure and Ceremony in Spenser's Epithalamion. ELH, 1968. – №35. – P.135-137.

⁴³ Бурова И.И. Цит. вид. – С. 32.

⁴⁴ Editors' Note // Edmund Spenser's Poetry. Authoritative Texts. Criticism.– New York, London: Norton & Company, 1993. – P. 639.

I. Історико-літературний процес

«О, ні – промовив я, – не згинеш ти!
Мій вірш здолає всіх віків припливи,
Залишиться, як світло чистоти,
На небесах твоє ім'я сяйливе».
Що смерть, як наша ніжність і любов
Життя наступне виплекають знов?⁴⁵

Як бачимо, у 75-му сонеті Спенсер пропонує читачеві оригінальну стратегію народження глибокої філософської ідеї. Від життєвого епізоду повсякденної реальності (поет написав ім'я коханої на піску, а хвилі змили літери) він переходить до діалогу з коханою, в якому зіставлено амбівалентні концепти (*mortal thing – immortality*) і, зрештою, підштовхує читача до висновку про дивовижну силу поетичного слова. Поезія, на думку Спенсера, спроможна протистояти руйнівній силі часу, а кохання, яке народжує нове життя (*our love ... life renew*), може подолати навіть смерть.

На думку І.І.Бурової, іншою принциповою відмінністю «Аморетті» від тогочасних поетичних збірок є тісний зв'язок між окремими віршами, у результаті якої збірка в цілому сприймається не як *rima sparsa*, а як послідовне й зв'язне оповідання про народження великої любові»⁴⁶.

Як збірка сонетів «Аморетті», так і поема «Епіталаміон» були присвячені одруженню Е.Спенсера з Елізабет Бойл, яке відбулося в Корку влітку 1594 року. Чудову весільну оду «Епіталаміон» можна вважати присвятою до весілля, яке було передбачено в «Аморетті». 24 строфи поеми, за словами А.К.Хаїт, асоціюється з символічними годинами [тих], хто очікує на весілля»⁴⁷. У весільній оді «Епіталаміон» автор виявив неабияке новаторство – в тексті поеми він одночасно з'являється в ролі нареченого, поета та церемоніймейстера весілля.

Своєрідним доповненням до величної оди «Епіталаміон» стала поема «Проталаміон» («*Prothalamion*»), вперше

⁴⁵ <http://rpo.library.utoronto.ca/poem/1994.html>

⁴⁶ Бурова І.І. Цит. вид. – С. 32.

⁴⁷ Heiatt A.K. Op. cit. – P.135-137

опублікована у 1596 році. Слово «проталаміон», вигадане Спенсером і побудоване на аналогії зі словом «епіталаміон», означає пісню, що передує вінчанню, або весіллю⁴⁸. Ця поема – вірєць мелодійності англійського римованого вірша – була написана на честь подвійного весілля двох чарівних вельможних дам – Елізабет і Катерини Сомерсет – дочок шляхетного Едварда Сомерсета, графа Ворчестера та двох шановних джентльменів – есквайрів Генрі Гілфорда й Вільяма Пітера. Два лебеді, що з'являються в поемі, символізують подвійне весілля, яке відбулося 8 листопада 1596 року в маєтку графа Ессекса⁴⁹ в Стренді⁵⁰.

Поет, вірогідно, був знайомий з родичами сімей, які одружували своїх дітей. Але меценатство графа Ессекса (який був пов'язаний з родиною Сомерсетів як кровними вузами, так і дружніми стосунками) можливо пояснює, яким чином Спенсер прийшов до написання поеми «Проталаміон». Автори сайту⁵¹ наголошують на тому, що поема Спенсера «Проталаміон» є найкращим зразком поезії, присвяченої весіллю. Весільна поезія, на кшталт поеми «Проталаміон», це – зразок літератури, створений поетом таким метром або строфою, яка дозволяє виразити різні емоції за допомогою найрізноманітніших прийомів, приміром, таких як метафора, порівняння та звуконаслідування.

У тому ж 1596 році вийшло останнє прижиттєве видання Спенсерових «Чотирьох гімнів» – творів, які належали до жанру, що народився і використовувався в літургійній практиці: «Гімн – це молитва, що співається»⁵².

⁴⁸ <http://www.bookrags.com/biography/edmund-spenser/>

⁴⁹ **Роберт Девере, 2-ий Граф Ессекс** (10 листопада 1565 – 25 лютого 1601), найвідоміший із графів Ессекс, воєначальник і фаворит королеви Єлизавети I. Потрапив у немилість після невдалих бойових дій під час війни в Ірландії в 1599 році, здійснив спробу державного перевороту, був обвинувачений у зраді й страчений.

⁵⁰ Стренд (*Strand*) — центральна вулиця Лондона, яка з'єднує райони Вестмінстер (центр політичного життя) і Сіті (центр ділової активності) та відома своїми численними театрами.

⁵¹ http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Literat/Ist_Ang_1/49.php

⁵² *Spenser E.* Colin Clouts Come Home Againe // The Yale Editions of the Shorter Poems of Edmund Spenser. – New Haven & London: Yale UP, 1989. – P. 720.

I. Історико-літературний процес

Поет у своїх гімнах спочатку оспівує земну любов і земну красу (в образах Купідона і Венери), потім – любов божественну, що постає перед людьми у спокутній жертві Христа, і нарешті – красу небесних ієрархій та Сапієнції (жіночого персонажа, який втілює красу божественної мудрості, а в композиційному плані «урівноважує» образ Венери). Слід зазначити, що гімни, які були написані в різні періоди життя (перші два – «Гімн на честь Любові» та «Гімн на честь Краси» – були відомі у рукописах кількома роками раніше, але надруковані лише разом із двома останніми у 1596 році), побудовані за єдиним композиційним принципом. Як встановлено дослідниками, на написання гімнів на честь любові й краси поета натхнули дві чарівні дами – Маргарет, графиня Кемберленд і Мері, графиня Ворвик⁵³.

Поема «Повернення Коліна Клаута» («Colin Clout's Come Home Again»), що присвячується Сіру Волтеру Релі була написана Е.Спенсером у 1591-му, а опублікована в 1595 році. В ній поет зобразив самого себе під ім'ям Коліна Клауса – пастуха, який повернувся з подорожі. Цей образ він запозичив у Джона Скелетона, що, на думку І.І.Бурової свідчить про інтерес Спенсера до творчості свого попередника, яка тематично була пов'язана з життям двору і представляла його в традиціях гуманістичної критики»⁵⁴.

Біля витоків сюжету поеми стоїть реальний біографічний факт – запрошення Едмунда Спенсера Волтером Релі в Лондон. «Повернення Коліна Клаута» розповідає про те, що поет бачив, як він мандрував і кого зустрів при дворі Цинтії (тобто королеви Єлизавети). Автор, повідомляє, що саме завдяки впливовості «Пастуха моря» (таке ім'я він дав своєму покровителеві Волтеру Релі) йому було дозволено «зіграти на своїй сопілці» в присутності її Величності.

⁵³ Ibid. – Р. 543.

⁵⁴ Бурова І.І. Цит. вид. – С. 32.

У традиційній для античної еклоги діалогічній формі поет представляє опис так званої «ірландської Аркадії». Його твір рясніє алюзіями на події національної історії, згадками про колег по письменницькому цеху. Так, вустами Коліна Клаута він складає шану Філіпу Сідні:

*A gentler shepherd may no where be found:
“Whose Muse, full of high thoughts invention,
Doth like himselfe heroically sound.
All these, and many others mo remaine,
Now, after Astrofell is dead and gone:
But, while as Astrofell did live and raine,
Amongst all these was none his paragone.”*⁵⁵

Колін Клаут пояснює читачеві, що сповнене інтриг і егоїстичної боротьби за владу життя двору не сподобалося простому сільському юнакові, тому він вирішив повернутися до сільського життя. Таке пояснення, звісно, є типовим для пасторальної традиції, одним із улюблених топосів якої виступає повернення пастуха до звичного способу життя. Та все ж загострена приватність інтонацій дає підстави вважати, що поет описує свої власні почуття, емоції та переживання, які йому довелося відчути при поверненні.

На початку 1596 року в реєстрі Stationers' Hall були зареєстровані ще три книги (IV, V і VI) «Королеви фей» – поеми, яка по праву вважається найкращим твором Е.Спенсера. В ній автор виявив багату фантазію, витончений поетичний світогляд, розуміння природи, уміння писати красивою, звучною й колоритною мовою. Він майстерно обробив перекази про короля Артура і лицарів Круглого столу, поєднавши рицарський сюжет з англійською народною міфологією.

Звернення до артурівських легенд свідчить про інтерес Е.Спенсера до національної історії, про намагання популяризувати національний міф. Поєднавши традиції Т.Мелорі і Ленгленда, він, як зазначає Б.І.Пурішев, створив

⁵⁵ Spenser E. Colin Clouts Come Home Againe... – P. 543.

I. Історико-літературний процес

лицарську алегоричну поему, яка мала прославляти велич Англії, осяяної сьйвом чеснот⁵⁶.

Лицарські ідеали й традиції, які за часів Спенсера вже відходили в царину легенд, але ще не були остаточно забуті, безсумнівно, викликали певний інтерес і у читацького загалу, і у літераторів. Спенсер, як і більшість представників англійської інтелектуальної еліти, не оминав увагою претензій Тюдорів як спадкоємців досаксонської королівської династії. У 10-й пісні II книги, переповідаючи зміст двох томів, прочитаних принцом Артуром та лицарем Гійоном під час їхнього перебування в замку дами Альми, а також у 3-й пісні III книги, він наводить відомості, почерпнуті з «Історії бриттів» Гальфрида Монмутського та історіографічних творів таких елизаветинських хроністів, як Гардінг, Графтон, Шоу і Голіншед⁵⁷. Усі наведені ним уривки, цілком у дусі того часу, апологетизують династію Тюдорів та її права на англійський трон.

Слід зауважити, що Спенсер оригінальним чином переосмислює образ самого короля Артура. У передмові до «Королеві фей», адресованій Волтеру Релі, він пояснює, чому звернувся не до біографії свого патрона, а до артурівського матеріалу: «Я обрав історію короля Артура як таку, що максимально підходить через яскравість його особистості, яку було прославлено більш ранніми працями багатьох мужів, а також через те, що вона найбільш віддалена від заздрощів і підозрливості нашого часу»⁵⁸.

За сюжетним матеріалом шедевр Спенсера – одна з найдовших англомовних поем – де в чому нагадує життєрадісну і дотепну лицарську поему Лудовіко Аріосто «Несамовитий Роланд» (1507-1532). Однак на відміну від неї семантика «Королеви фей» просякнута алегоризмом. Кожна з шести книг поеми має свого героя, який персоніфікує,

⁵⁶ Пуришев Б.И. Литература эпохи Возрождения. Курс лекций. – М. Высшая школа, 1996. – С. 292.

⁵⁷ Попова М.К. Легенда о короле Артуре в культуре елизаветинской Англии. // Миф в культуре Возрождения. – М.: Наука, 2003. – С. 295.

⁵⁸ Spenser E. The Faerie Queene. – Hannondswoth, 1987. – P. 15.

відповідно, *помірність, цнотливість, благочестя, справедливість, дружбу, чемність*. Таким чином, у цілому поема прославляє діяльне життя в ім'я чесноти.

Однак увагу Спенсера привертали не лише вічні істини, але й сучасні проблеми. Прототипом головної героїні, феї Глоріани, була королева Єлизавета, чиє правління й оспівується в поемі. За твердженням автора, Глоріана є втіленням Слави, а також «найчудовішої і найславетнішої особи, нашої королеви»⁵⁹. Бельфеба – діва-мисливиця – персоніфікує цнотливість королеви, Марсилла – її справедливість, Уна – турботу про релігію, а Бритомар, найцікавіша з героїнь Спенсера, названа в ряду міфічних предків Єлизавети. Монарша ж іпостась Єлизавети представлена в поемі Королевою феї.

Поема «Королева феї», на думку Д.М.Урнова, це спроба створення ренесансного лицарського епосу на матеріалі англійської поетичної традиції. Орієнтуючись на досвід італійських поетів Боярдо і Аріосто, а також свого співвітчизника Мелорі, Спенсер у формі авантюрно-галантної історії про подвиги лицарів короля Артура, які служать прекрасній феї Глоріані, «розгортає алегоричне зображення життя двору Єлизавети та її найближчого оточення. Ідеальні лицарі Спенсера та їх не менш ідеальні дами як не можна більше підходили для цього великосвітського маскараду. Алегорії Спенсера мають етичний характер, його герої борються за високі ідеали, у яких знайшли відзвук переконання Спенсера-гуманіста»⁶⁰.

«Королева феї», як з'ясували дослідники, містить багато натяків на елизаветинську Англію і прямі згадування тогочасних подій. Так, історія Тіміаса й Бельфеби в 7-й і 8-й піснях IV книги, заснована на одному з епізодів у взаєминах Єлизавети і В.Релі. Розгнівана таємним одруженням свого фаворита, королева вигнала його з двору та заточила в Тауер, однак згодом була змушена пробачити. Алегоризація

⁵⁹ *Spenser E. The Faerie Queene...* – P. 15.

⁶⁰ *Урнов Д.М. Поэзия // История всемирной литературы: В 8 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А.М.Горького. – М.: Наука, 1983-1994. Т.3 – С. 299.*

I. Історико-літературний процес

історичного матеріалу відчувається в V книзі: це й суд над Марією Стюарт (пісня 9), і проблема іспанського панування над Нідерландами (пісні 10-11), і «еретицтво» Генріха Наваррського (пісня 12). В 11-й пісні IV книги Спенсер радить англійцям прислухатися до колонізаторських закликів В.Релі (строфа 22)⁶¹.

Поема «Королева Фей» написана особливою строфою, яка тепер називається ім'ям автора. Базовими моделями для неї прислужилися строфа Чосера (поема «Троїл і Кресіда») і строфа Аріосто (поема «Несамовитий Роланд»). Спенсерова строфа, що римується за схемою: *ababbcbcc*, є трохи довшою і містить у собі ефект перебивання ритму (за рахунок додавання зайвої стопи в дев'ятому вірші). Ця версифікаційна модель здатна передавати різке розмаїття стилістичних інтонацій: вона зручна і для неквапливого опису, і для сюжетного оповідання зі швидкою зміною дій, і для енергійного діалогу з короткими репліками⁶².

Поема «Королева фей» була високо оцінена вже сучасниками Спенсера, яким до смаку припала її незрівнянна мелодійність та витончена духовність. Після Чосера нікому не вдавалося написати англійською мовою поему такого високого художнього рівня. Публікація IV-VI книг «Королеви фей» та перевидання перших трьох книг підняли її автора на вершину поетичної слави.

Втім, Спенсер продовжував залишатися на державній службі. І його особистий досвід як людини, причетної до державних справ та політики, знаходив своє відображення не тільки в численних алюзіях і алегоріях його поетичних творів поезії, але і в єдиному прозовому творі – трактаті «Погляд на сучасне становище Ірландії». Цей твір, що був написаний у 1596 році, вийшов друком завдяки зусиллям Джеймса Веєра лише в 1633 році, вже після смерті Спенсера. Тож сучасникам поета він був відомий за рукописами, оригінали яких збереглися й до наших днів у

⁶¹ Spenser E. The Faerie Queene...

⁶² http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_colier/

бібліотеках Кембриджа, Дубліна, Ламбета та Британського музею.

У трактаті автор наводить низку аргументів на користь повного й ефективного підкорення Ірландії шляхом воєнних дій та встановлення там порядку, які відповідають англійським ідеалам суспільного устрою. Створюється враження, як зазначається в енциклопедичній статті, що цей твір був написаний «не мрійником благородного походження, а енергійною, прозорливою й розумною посадовою особою»⁶³.

Цікаво, що трактат «Погляд на сучасне становище Ірландії» – це не описова робота, у її стилі немає нічого, що вказувало б на те, що її автор поет. Це детально розроблений державний документ, представлений у вигляді діалогу з приводу того, як треба укласти мирний договір з Ірландією. Він написаний стараним державним службовцем, котрому небайдужа доля його країни. До речі, на цей трактат посилався Олівер Кромвель⁶⁴ у листі до свого радника в Ірландії стосовно того, що земля і маєток Фермой, у графстві Корк переходять у спадщину до Вільяма Спенсера, онука Едмунда Спенсера. «Його дід, – писав Кромвель, – був тим Спенсером, який своїм твором знищив чемність ірландців, викликав огидливість цієї нації. За його твір і його службу королева Єлизавета I дарувала йому цей маєток, на який претендує Вільям Спенсер»⁶⁵.

Однак слід зазначити, що політика не лише вплинула на художню творчість Е.Спенсера: вона відбилася і дуже трагічно на його особистому житті. Запровадження реформованої церкви в католицькій Ірландії супроводжувалося конфіскацією кланових земель и призводило до масового зубожіння населення, що зрештою й спричинило низку народних повстань. У 1598 році, в розпал повстання Тірона, замок Кілколман, в якому Спенсер жив з родиною,

⁶³ Encyclopedia Britannica... – P. 647.

⁶⁴ **Кромвель Олівер** (1599-1658) – англійський державний діяч і воєначальник, вождь пуританської революції.

⁶⁵ http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_colier/

I. Історико-літературний процес

було спалено. Їм удалось втекти і знайти притулок у Корку, але є відомості, що при пожежі загинула його дитина. Це надломило Спенсера. Повернувшись до Лондона, він відійшов від справ, залишив творчість і в січні 1599 року помер, майже всіма забутий і покинутий.

Бен Джонсон писав у своїх спогадах, що вмирав автор «Королеви фей» у злигоднях. Лорд Ессекс, зайнятий у той час, цілком можливо, організацією свого заколоту, дізнавшись, у якому положенні перебуває «поет поетів», надіслав йому двадцять золотих. Спенсер подякував, однак від грошей відмовився, сказавши, що в нього вже не залишилося часу їх витратити⁶⁶.

За життя його називали «принцом поетів», його любили побратими по творчості, його приймали при дворі. Тож парадоксальним видається той факт, що за такої популярності він закінчив свій життєвий шлях у злиднях, без крихти хліба. Поховали Спенсера в Куточку поетів у Вестмінстері, неподалік від Чосера. Труну Спенсера супроводжували його товариші, які прочитали свої вірші й елегії на його смерть та опустили їх у могилу разом із перами, яким були написані останні рядки на честь великого поета⁶⁷.

До речі, похорони великого англійського поета організував і сплатив граф Ессекс, а пам'ятник на могилі

⁶⁶ *Алябьева Л.* Литературная профессия в Англии в XVI-XIX веках. – М.: Новое литературное обозрение, 2004. – С. 76.

⁶⁷ Edmund Spenser, a Londoner by birth, and a scholar also of the University of Cambridge, born under so favourable an aspect of the Muses that he surpassed all the English Poets of former times, not excepting Chaucer himself, his fellow-citizen. But by a fate which still follows Poets, he always wrestled with poverty, though he had been secretary to the Lord Grey, Lord Deputy of Ireland. For scarce had he there settled himself into a retired privacy and got leisure to write, when he was by the rebels thrown out of his dwelling, plundered of his goods, and returned to England a poor man, where he shortly after died and was interred at Westminster, near to Chaucer, at the charge of the Earl of Essex, his hearse attended by poets, and mournful elegies and poems with the pens that wrote them thrown into his tomb.

Спенсера був поставлений через 20 років на гроші Анни Кліффорд⁶⁸, яка називала його «принцом поетів свого часу».

Стосовно точного дня та року смерті Спенсера й донині ведеться полеміка. У багатьох енциклопедичних і довідкових виданнях рік смерті позначений як 1599. Але на надгробній плиті могили Спенсера написано: «Тут покоїться тіло Едмунда Спенсера (який очікує на друге пришествя нашого Спасителя Ісуса Христа), принца поетів свого часу, божественний дух якого не має потреби ні в якому іншому підтвердженні, ніж твори, які він залишив після себе. Він народився в Лондоні в 1553 році й помер в 1598 році»⁶⁹. Така плутанина з днем і роком смерті Спенсера, як думається, може відбуватися через користування різними календарями. Адже в ті часи Англія ще не перейшла на Григоріанський календар, а більшість католицьких країн такий перехід вже здійснили, зсунувши рахунок днів на 10 днів вперед.

Приміром, коли ми читаємо, що Сервантес помер в Іспанії 23 квітня 1616 року, а Шекспір – в Англії також 23 квітня 1616 року, то на перший погляд здається, що два видатних письменники померли в один день. Насправді ж іспанець помер на 10 днів раніше за англійця. Адже у протестантській Англії відлік часу тоді вівся ще за Юліанським календарем (тобто за старим стилем), а у католицькій Іспанії вже було введено Григоріанський календар (новий стиль).

Подібним же чином і дата смерті Едмунда Спенсера за старим стилем могла припадати на кінець 1598 року, а за новим – на початок 1599 року.

⁶⁸ Анна Кліффорд – дочка графині Камберленд, подруга Єлизавети Ретленд, з 1609 року – дружина графа Дорсета. Її стараннями споруджені пам'ятників Спенсеру, Деніелу і, можливо, деяким іншим поетам.

(див.: <http://198.82.142.160/spenser/TextRecord.php?action=GET&textsid=32957>)

⁶⁹ «HEARE LYES (EXPECTING THE SECOND COMMINGE OF OUR SAVIOVR CHRIST JESUS) THE BODY OF EDMOND SPENCER THE PRINCE OF POETS IN HIS TYME WHOSE DIVINE SPIRRIT NEEDS NOE OTHIR WITNESSE THEN THE WORKS WHICH HE LEFT BEHINDE HIM. HE WAS BORNE IN LONDON IN THE YEARE 1553 AND DIED IN THE YEARE 1598»

I. Історико-літературний процес

Підсумовуючи, зазначимо, що проблемно-тематичний діапазон художньої творчості Едмунда Спенсера був досить широким, а жанрова палітра доволі різноманітною: любовні сонети, гімни, пасторальні елегії та поеми, галантно-лицарська поема, елегійні плачі і, навіть, трактат. Його ім'я поправу стоїть в одному ряду з іменами таких геніальних майстрів слова, як Дж.Чосер, К.Марло, В.Шекспір, а його твори органічно вписується у літературний контекст англійського Ренесансу – «золотої доби» в історії культури Великої Британії.